



Gemeente Utrecht

Inpassingsstudie Zeelandschap

Smakkelaarsveld stationsgebied Utrecht



17 mei 2013

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
2 Zeelandschap	5
3 Context	7
4 Inpassingsvoorstel	11



1 Inleiding

Op het Smakkelaarsveld in Utrecht staat het kunstwerk Zeelandschap. Dit kunstwerk is gemaakt door David van de Kop in 1987 en is eigendom van de gemeente Utrecht. Het wordt aangemerkt als een kunstwerk met monumentale waarde dat voor Utrecht behouden zou moeten worden.

In het kader van de aanpak van het Utrechtse stationsgebied zijn er plannen voor nieuwbouw aan het Smakkelaarsveld en herinrichting van de openbare ruimte. Vanwege deze plannen kan Zeelandschap niet op de oorspronkelijke plek worden gehandhaafd. Dit is de reden voor het maken van deze inpassingsstudie. In de inpassingsstudie is een voorstel ontwikkeld voor herplaatsing van Zeelandschap in de nieuwe context.



Zeelandschap onderdeel 1



Zeelandschap onderdeel 3 en 4 en op de achtergrond onderdeel 1



Zeelandschap onderdeel 2



Zeelandschap onderdeel 5

2 Zeelandschap

Zeelandschap bestaat uit vier abstracte, gemetselde en geglazuurde keramische objecten in de kleuren blauw, geel en wit. De werken hebben elk een eigen autonome kwaliteit. De onderdelen staan verspreid over de ruimte van het Smakkelaarsveld. Van de Kop wilde met dit project een plek in de stad creëren waar men zich terug kan trekken en zich kan realiseren dat er meer bestaat dan de economische ruimte van de binnenstad. De organisch gevormde sculpturen die gerelateerd zijn aan vormen uit de natuur dragen hier aan bij. Van de Kop plaatste de onderdelen van Zeelandschap als een reeks elementen langs de Leidsche Rijn. De reeks verwijst naar andere plekken.

Deze inpassingsstudie gaat ervan uit dat Zeelandschap een grote waarde heeft als kunstwerk en daarom moet worden behouden. Bij de kunsthoudelijke beoordeling die voorafgegaan is aan deze inpassingsstudie heeft kunsthistorica Jessica Vermetten over Zeelandschap (7 augustus 2008) geschreven:

“In de Nederlandse beeldencollectie neemt het oeuvre van Van de Kop een unieke plaats in. Zijn keramische buitenbeelden zijn in formaat en uitvoering tot op heden ongeëvenaard. Zijn beeldtaal is duidelijk en krachtig en spreekt velen tot de verbeelding: de combinatie van een natuurlijke omgeving en de felgekleurde geglazuurde elementen zijn een belevens. En geven de beschouwer een moment van verbazing en verstillings. Als landmark in de stedelijke omgeving is het nog steeds actueel...Maar wanneer men het uitgangspunt voor dit werk in acht wil nemen, zou een dialoog tussen kunstwerk en omgeving mogelijk moeten zijn.”

De werkwijze van Van de Kop was intuïtief. Hij markeerde het Smakkelaarsveld met de objecten en realiseerde daarmee een ruimtelijke samenhang. Er is geen dwingend geometrische patroon of theoretische basis voor deze ordening. Ook bij het opstellen van deze inpassingsstudie is een intuïtieve benadering gehanteerd. Daarbij zijn de typerende kenmerken van elk object de basis geweest om tot een voorstel te komen voor de herplaatsing van het gehele werk.

Zeelandschap bestaat uit vier delen. Eén van de vier bestaat weer uit twee onderdelen. Op de oorspronkelijke bouwtekeningen van het keramiekatelier waren de onderdelen genummerd. Dezelfde nummering is gehanteerd in deze inpassingsstudie. Bepalend voor de plaatsing in de nieuwe situatie waren de volgende kenmerken van de vier onderdelen:

Onderdeel 1 (kadereliëf)

- afmeting circa 11,5 x 0,25 x 3,3 m. (l x b x h), glazuur blauw en wit

- is aangebracht op de kademuur en moet weer op een (kade)muur worden geplaatst
- heeft maar één voorkant en moet daarom georiënteerd worden op de andere delen
- in het kadereliëf zit een knik omdat deze op een geknikte kade was geplaatst
- het kadereliëf is in een slechte conditie en zal met behulp van de oorspronkelijke mallen moeten worden gereconstrueerd

Onderdeel 2 (schelpvorm)

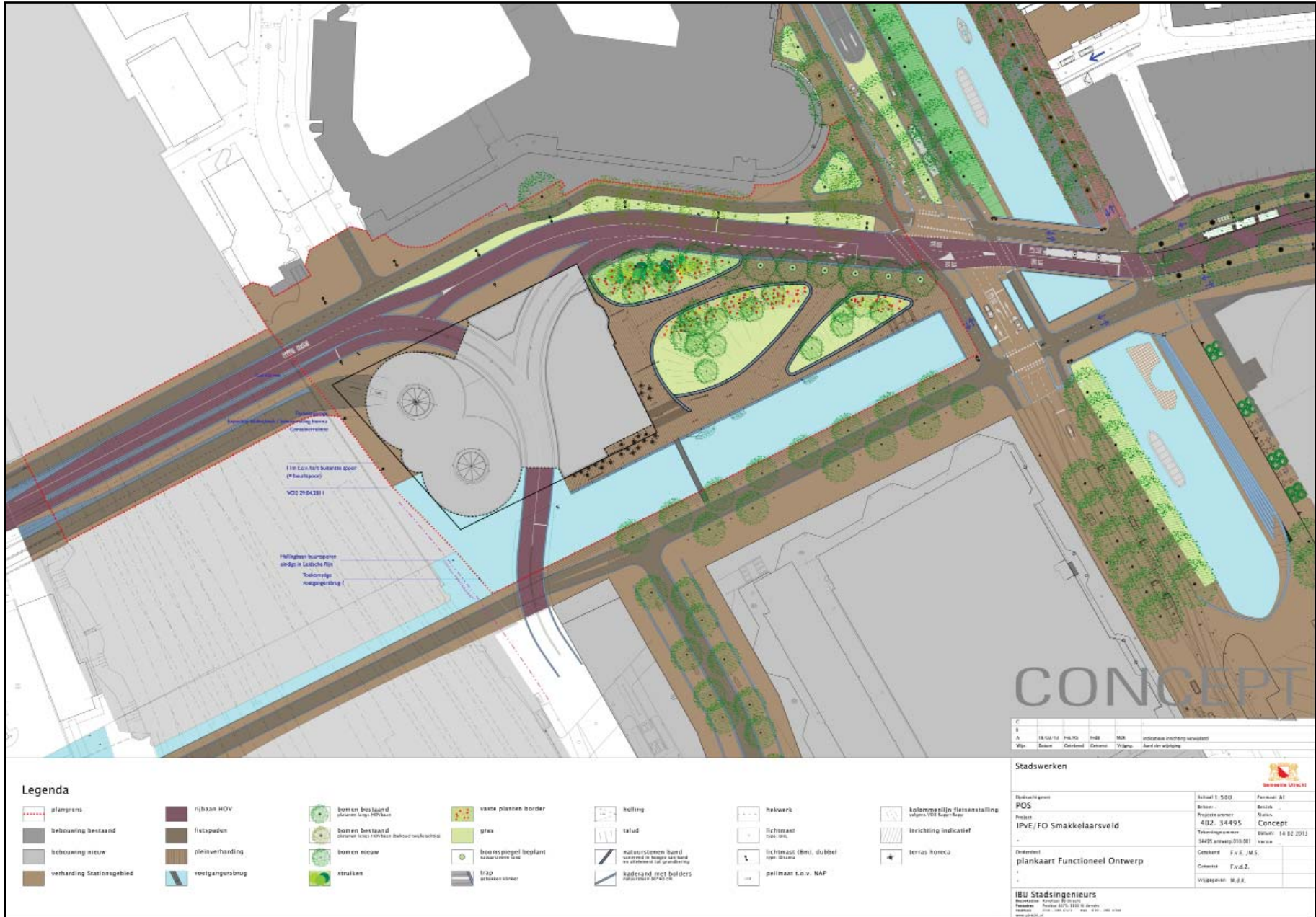
- afmeting circa 6,0 x 4,5 x 1,8 m. (l x b x h), glazuur wit
- dit deel is compact en alzijdig. Het is zo laag dat voetgangers of fietsers er overheen kijken. Daardoor kan dit deel nabij loop- of fietsroutes komen
- is benaderbaar
- de funderingsplaat van dit onderdeel is iets groter dan de sculptuur zelf. Bij de oorspronkelijke plaatsing was de funderingsplaat verborgen onder aarde en gras

Onderdeel 3 en 4 (3 slingerbank en 4 krul)

- afmeting onderdeel 3 circa 12,0 x 1,8 x 0,40 m. (l x b x h), glazuur wit
- afmeting onderdeel 4 circa 4,5 x 0,2 x 3,6 m. (l x b x h), geel en blauw
- dit bestaat uit twee onderdelen: een lage witte slingerbank en een gekrulde muur. Het geheel is een complexe vorm die veel ruimte om zich heen vraagt
- door de hoogte vraagt de krul veel ruimte ten opzichte van routes of gebouwen
- de funderingsplaat voor de slingerbank is maar een klein beetje groter dan de sculptuur zelf. De funderingsplaat onder de krul neemt een veel groter oppervlak in dan de sculptuur zelf. De fundering was verborgen onder grind
- de krulvorm kan problemen geven met zwerfvuil en sociale veiligheid en wordt daarom bij voorkeur op een minder makkelijk bereikbare plek geplaatst

Onderdeel 5 (hoge golf)

- afmeting: ca. 6,5 x 2,5 x 5,0 m. (l x b x h), glazuur blauw en wit.
- is het hoogste deel en vraagt veel ruimte ten opzichte van routes of gebouwen
- is afstandelijk en werkt door de maat als een baken in de ruimte
- de funderingsplaat voor de hoge golf beslaat een stuk groter oppervlak dan de sculptuur zelf. De fundering was verborgen onder aarde en gras
- de oorspronkelijke plek was enigszins afzijdig van de andere drie delen. Door de hoogte kan dit deel, ook wanneer het op grotere afstand van de andere delen wordt geplaatst, samenhang behouden met de andere delen
- de oorspronkelijke plek was midden tussen verkeersstromen (trein, sneltram, bus, fiets en voetganger). Daarom wordt opnieuw een autonome plek gezocht



Plattegrond Functioneel Ontwerp openbare ruimte Smakkelaarsveld (zonder Zeelandschap)

3 Context

Van de Kop heeft Zeelandschap gemaakt voor de situatie van het Smakkelaarsveld in 1987. De situatie is in de afgelopen jaren geleidelijk veranderd. Na realisatie van genoemde plannen verandert de context drastisch. In de nieuwe situatie wordt de openbare ruimte kleiner, gebouwen worden hoger en er is minder open ruimte. Ook wordt de resterende ruimte veel intensiever gebruikt dan 27 jaar geleden.

Het Smakkelaarsveld in het Utrechtse Stationsgebied wordt opnieuw ingericht. In het Masterplan voor het Stationsgebied (2004) is vastgelegd dat er op het Smakkelaarsveld een nieuwe Bibliotheek++ zal komen. Daarnaast moet het Smakkelaarsveld in de toekomst echter ook een prettige verblijfsplek zijn met ruimte voor groen en water.

Voor de Bibliotheek++ is een voorlopig ontwerp (VO3) opgesteld. Voor de inrichting van de openbare ruimte is een integraal programma van eisen en een functioneel ontwerp (IPVE en FO) opgesteld. Beide zijn in april 2013 door het college van burgemeester en wethouders van Utrecht vastgesteld. Het Bibliotheekgebouw wordt 45 meter hoog. Op de eerste zes verdiepingen komen een grand cafe, de openbare bibliotheek en filmhuis 't Hoogt. Daarboven komen nog zes verdiepingen met woningen. Aan de spoorzijde komen de bijbehorende parkeerplaatsen.

Het ontwerp voor de openbare ruimte van Smakkelaarsveld voorziet in de benodigde routes voor het openbaar vervoer, langzaam verkeer en bedienend verkeer. De Leidsche Rijn wordt vanaf Lombok doorgetrokken tot aan de Catharijnesingel. Het Smakkelaarsveld wordt een groene entreeruimte voor de Bibliotheek++ en een aantrekkelijke verblijfsplek aan het water van de Leidsche Rijn. Het terrein wordt ingericht als groene helling georiënteerd op de waterkant. Een omhoog glooiend pad aan de oostzijde van het Smakkelaarsveld en een trappartij aan de zuidzijde leiden de bezoekers naar de hoofdentree. Over de Leidsche Rijn komt een voetgangersbrug.

Voor de kade aan de zuidzijde van de toekomstige Leidsche Rijn is een ontwerp gemaakt in het kader van de ontwikkeling van het Stationsplein Oost. Langs de Leidsche Rijn komt een bomenrij. Er komen trappen om te verblijven aan de waterkant.


In bijgaande plattegronden van Smakkelaarsveld is achtereenvolgens zichtbaar: het functioneel ontwerp (FO) met het bibliotheekgebouw en nog zonder Zeelandschap, de actuele situatie met Zeelandschap, Zeelandschap op de oorspronkelijke plek met daarop het FO geprojecteerd.



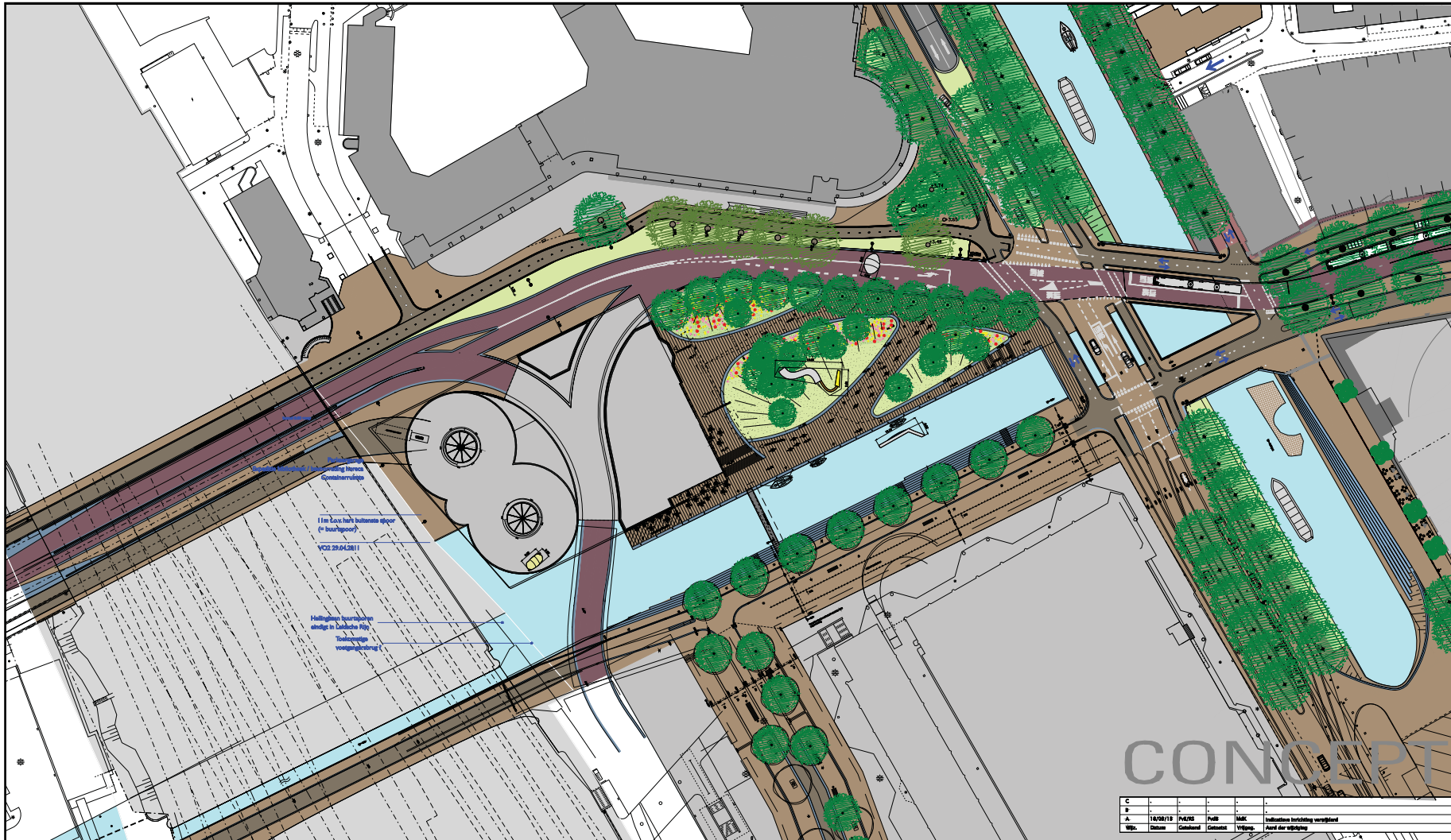


CONCEPT

C					
D	14/02/13	F&E	Plan	Maak	Definitieve bestelling vooraf
Wp	Datum	Gebruik	Comstat	Vrijg.	Aard der wijziging

Stadswerken			
Opdrachtgever	POD	Schaal 1:500	Permit A1
Project	IPVE/FO Smakelaarsveld	Beleer	Beleer
		Projectnummer	Status
		402.34495	Concept
		Tekeningnummer	Datum: 14 02 2013
		34495-ontwerp.010.001	versie
Opdracht	plankaart Functioneel Ontwerp	Gebruik	F.v.d.Z./M.S.
		Geostat	F.v.d.Z.
		Vrijgegeven	M.d.K.
IBU Stadsingenieurs			
<small> Breda: Breda 88, 3600 Postbus 1000, 3600 CA Breda T: 030 - 235 4200 Fax: 030 - 235 4242 www.ibu.nl </small>			

Plattegrond actuele situatie met locatie Zeelandschap



Legenda

- | | | | | | | |
|---------------------------|-----------------|--|--|---|---------------------------------------|---|
| plangrens | rijbaan HOV | bomen bestaand
plantaal hoger 100cm | vaste planten border | helling | hekwerk | kolomruimte fietsenstalling
Weg van de fiets |
| bebouwing bestaand | fietspaden | bomen bestaand
plantaal lager 100cm (behoud met tekening) | gras | talud | lichtmast
type: 016 | inrichting indicatief |
| bebouwing nieuw | pleinverharding | bomen nieuw | boomspiegel beplant
natuurstenen rand | natuurstenen rand
natuursteen is beplant van land
na 200cm van de afzetting | lichtmast (8m), dubbel
type: Staps | terras horeca |
| verharding Stationsgebied | voetgangersbrug | struiken | trap
gebouwd binnen | kaderwand met bolders
natuursteen 80x40 cm | peilmaat t.o.v. NAP | |

C							
P	14/08/19	PKRZ	PKR	MAK			individuele bestelling verspreid
Wp.	Stads	Gebruik	Gebruik	Vrijg.			Aard de wijziging

Stadswerken			
Opdrachtgever POS	Schaal 1:500	Formaat A1	
Datum 14/08/19	Project IPVE/FO Smakelaarsveld	Status Concept	
Tekeningnummer 34495.ontwerp.016.001	Datum 14 02 2013	Uitgever Versie	
Ondervind plankaart Functioneel Ontwerp	Gebruik F.v.d.Z.	Gebruik M.d.K.	
IBU Stadsingenieurs Beeldhuis 85 Postbus 1000 3449 ZG, 3449 ZG Utrecht T 030 - 345 4001 P 030 - 345 4044 www.ibu.nl			

Plattegrond Zeelandschap op de oorspronkelijke plek met daarop het FO geprojecteerd.

4 Inpassingsvoorstel Zeelandschap

Voor de inpassing van het kunstwerk zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- voor elk van de vier delen wordt een plek gezocht die enerzijds recht doet aan de artistieke kwaliteit van het kunstwerk en anderzijds recht doet aan de ruimtelijke kwaliteit en de functionaliteit van de nieuwe openbare ruimte en gebouwen;
- de individuele autonome kwaliteit van de onderdelen moet in de nieuwe context zo goed als mogelijk tot zijn recht komen;
- de vier delen worden in een vergelijkbare verhouding tot elkaar geplaatst als dat ze in de oorspronkelijke plaatsing hadden;
- de onderdelen kunnen op de nieuwe plaats als samenhangende reeks ervaren worden doordat vanaf het ene werk een andere deel zichtbaar is.

Inpassingsvoorstel

Voorgesteld wordt om de delen van Zeelandschap in een reeks te plaatsen die loopt van Leidseveer tot Leidsche Rijn. Vanaf het eerste deel is de volgende zichtbaar.

Vanaf de Vredenburgknoop en het Smakkelaarsveld zelf zijn meerdere delen in een oogopslag te zien.

Onderdeel 1 (kadereliëf) kan worden geplaatst op de nieuwe kademuur aan de zuidzijde van de Leidsche Rijn naast het landhoofd van de Vredenburgknoop. Op deze manier behoudt dit onderdeel de oorspronkelijke relatie met het water van de Leidsche Rijn. En het behoud ongeveer de originele oriëntatie.

Deze plaatsing maakt een ontwerpwijziging in het DO voor de openbare ruimte van Stationsplein Oost noodzakelijk. Het ontwerp van de trappartij langs de Leidsche Rijn zou moeten worden aangepast.

Onderdeel 2 (witte schelpvorm) kan worden ingepast in het trottoir tussen Leidseveer en Daalsesingel. Hier is een markante kleine plek in de beschutting van enkele bestaande bomen. De sculptuur wordt geplaatst in de klinkerverharding, zodat de ruimte rondom de sculptuur optimaal blijft functioneren. Door de nabijheid van routes zal de sculptuur waarschijnlijk meer dan voorheen opgemerkt worden door de mensen die deze routes gebruiken.

Voor inpassing van onderdeel 3 en 4 (slingerbank en krulmuur) is het groenvak nabij de woningentree van het nieuwe Bibliotheekgebouw de meest geschikte plek. Dit groenvak is het meest hoog gelegen groenvak op het Smakkelaarsveld. De hoge krulmuur versterkt het reliëf dat karakteristiek is voor het nieuwe Smakkelaarsveld en

is hier daardoor goed inpasbaar. De sculptuur heeft voldoende afstand tot het veel grotere bibliotheekgebouw. Het wordt in het groen geplaatst buiten de loopstromen om problemen met de sociale veiligheid te voorkomen. Door de hoge positie is het kunstwerk zichtbaar vanaf elk van de andere onderdelen en neemt daardoor een centrale positie in, in de nieuwe reeks die Zeelandschap vormt.

Deze plaatsing maakt een kleine wijziging in het IPVE en FO voor de openbare ruimte van Smakkelaarsveld noodzakelijk. Er kan minder opgaande beplanting komen die de ruimte aan de zijde van de HOVbaan begrensd.

Onderdeel 5 (hoge golf) kan een plek krijgen tussen fietspad en HOVbaan naast het bibliotheekgebouw. Hier staat dit onderdeel opnieuw nabij allerlei verkeersstromen en enigszins op afstand van de andere onderdelen. De schaal van dit deel past bij de maat van de gebouwen en infrastructuur werken op deze plek.

De sculptuur kan hier alleen worden geplaatst wanneer de ligging van de HOVbaan enigszins wordt gewijzigd ten opzichte van het IPVE en FO Smakkelaarsveld.

Voordat dit inpassingsvoorstel kan worden uitgewerkt is nader onderzoek nodig naar een aantal technische aspecten van plaatsing van de kunstwerken:

- plaatsing kunstwerken in relatie tot kabels en leidingen in de ondergrond
- plaatsing onderdeel 2 in relatie tot wortels bestaande te handhaven bomen
- plaatsing onderdeel 3 en 4 in relatie tot ondergrondse fietsenstalling
- plaatsing onderdeel 5 in relatie tot funderingsplaat Leidseveertunnel en ontwerp HOV-baan

Dit inpassingsvoorstel is gebaseerd op de actuele stand van de planvorming rond bibliotheekgebouw en inrichting openbare ruimte. Bij de uitwerking van de plannen voor het Smakkelaarsveld is afstemming nodig.



dwarsdoorsnede Smakelaarsveld gezien vanaf de Vredenburgknoop en Daalsesingel





lengtedoorsnede Smakelaarsveld gezien vanaf Nieuw Hoog Catharijne



Aan dit inpassingsvoorstel voor Zeelandschap op Smakkelaarsveld werkten mee:

Ruud Kuijer
Beeldend kunstenaar

Mathilde Heyns
Adviescommissie kunst openbare ruimte, Gemeente Utrecht

Marjo de Kraker
Fred van Eeden
IBU Stadsingenieurs, Stadswerken, Gemeente Utrecht

in opdracht van:

Herman Baartman
Erica van Dijk
Projectorganisatie Stationsgebied, Gemeente Utrecht